

УДК 373.3/.5.091.3-026.12-024.63:821.111'05-1/-9.09Керрол

Тереза Левчук, Вікторія Соколова

Інтерактивне вивчення зарубіжної літературної класики: диалогія Льюїса Керрола про Алісу

Фантастична диалогія англійського письменника, математика й філософа Льюїса Керрола про Алісу та її пригоди в Дивокраї та Задзеркаллі – визнана класика світової літератури, розрахована не тільки на дітей, але й на дорослих. Ця двоплановість (і більше – багатоплановість) виявляє себе на різних рівнях тексту та його рецепції. Актуальність розвідки зумовлена необхідністю розширення методології трактування творів Льюїса Керрола в контексті цифрового середовища з урахуванням вимог медіаграмотності. **Мета** – аналіз та розробка інтерактивних прийомів вивчення диалогії Льюїса Керрола про Алісу в шкільному курсі зарубіжної літератури. **Методи:** описовий, типологічно-порівняльний, частково контекстуальний та біографічний.

Результати. Проаналізовано відповідні розділи шкільних програм і підручників, розмаїтий цифровий контент, присвячений казковим повістям Льюїса Керрола «Аліса у Дивокраї» та «Аліса в Задзеркаллі». Автор змодельював уявний світ, віртуальність якого подвоюється в сучасному кіберпросторі. Сьогодні серед завдань учителя – не тільки навчити аналізувати текст/медіатекст, але й розвинути навички медіаграмотності. Матеріал «Аліси» дає можливість пояснити важливі для розуміння природи художності поняття вимислу/дійсності. Наголошено на міждисциплінарному потенціалі вивчення творів Льюїса Керрола (математика, фізика, історія, географія), інтермедіальних аспектах (анімація, кіно, музика, живопис). Використання цифрових технологій при опануванні «Аліси» поділяємо на дві категорії: пасивне сприйняття матеріалу – відеоматеріал, мультимедійні презентації, аудіохрестоматії; апробація та перевірка знань – створення постера або колажу за мотивами твору, висловлення в цифровому середовищі (чат, блог, сторінка в соцмережі), кросворду, схеми подорожі Аліси, фанфіка або коміксу, участь у відеогрі, підбір відеоматеріалу тощо. Запропоновано використання навчальної платформи «Kahoot!», за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевірку знань здобувачів освіти різних рівнів через онлайн-тестування. **Висновки.** Вивчення диалогії Льюїса Керрола про Алісу та її неймовірні пригоди в шкільному курсі літератури забезпечує розвиток основних компетентностей, передбачених освітніми нормативами; стимулює когнітивні властивості школярів, сприяє їхній медіаграмотності.

Ключові слова: зарубіжна література, казка, віртуальність, медіаграмотність, цифрове середовище, компетентнісний підхід

Вступ

Літературні казки Льюїса Керрола (*Lewis Carroll*, 1832–1898) здобули світову славу насамперед завдяки поєднанню в них легкої оповіді та логічних загадок, дивовижної фантастики і філософських роздумів, тонкого гумору та захопливої гри. Це й не дивно, адже автор цих текстів мав не тільки письменницький талант, але найперше був математиком і мислителем, а також теологом і фотографом. Усі його зацікавлення (більшою чи меншою мірою) знайшли місце в казкових повістях про Алісу.

Актуальність дослідження визначається насамперед тими морально-етичними проблемами, які постають у процесі ознайомлення з творами Льюїса Керрола. Інший аспект актуальності пов'язаний із можливістю та необхідністю вироблення та застосування інноваційних підходів у вивченні творів про Алісину пригоди в школі. Також назріла необхідність розширення методології трактування таких текстів у контексті цифрового середовища з урахуванням вимог медіаграмотності.

На сучасному етапі зростає роль дидактичного потенціалу цифрових технологій в освітній галузі: «Якщо суб'єкти навчання засвоюватимуть інформаційні образи реальних природних явищ і процесів шляхом експериментування з різноманітними цифровими інструментами і технологіями (симуляції, комп'ютерні моделювання, віртуальна і доповнена реальність та ін.), це й забезпечить *творчу діяльність* у синтетичному навчальному середовищі, вплине на *пізнавальну активність учнів, їхню мотивацію до навчання і самонавчання*, сприятиме формуванню відповідних *цифрових компетентностей*» (Пінчук & Лупаренко, 2022: 40).

Враховуючи факт активного використання ІКТ в природничо-математичній галузі (STEM-освіта), дослідники відзначають зміну вектору в гуманітарну галузь – на ментальні та когнітивні процеси, соціальні моделі та естетичну діяльність. Зокрема авторки цитованої вище розвідки покликаються на глобальні дослідження компанії Microsoft із рекомендаціями щодо використання ІКТ в освіті, серед яких одна з головних тенденцій така: «Технології стають більш гуманістичними, спрямованими на творчість і співпрацю. Нові

інтерфейси підтримуватимуть постійний зворотній зв'язок, змішану реальність, жести, голос і дотик. Практико орієнтоване навчання, міжпредметна проектна діяльність, використання “інтерактивного” обладнання, друк тривимірних конструкцій, навчальні 3D-відео, віртуальні подорожі стали справжніми трендами шкільної освіти» (там само: 40).

Фантастична діалогія Льюїса Керрола про Алісу – оптимальний матеріал для вивчення можливостей використання ІКТ в шкільній гуманітарній освіті. Творчість англійського письменника й математика була об'єктом розгляду лінгвістичних, лінгвокультурологічних, літературознавчих, перекладознавчих розвідок. Для освітньої практики важливе значення мають розвідки методичного спрямування О. Ніколенко (2013), О. Орлової (2013) та ін.

Мета статті – аналіз та пропозиції інтерактивних прийомів вивчення діалогії Льюїса Керрола про Алісу в шкільному курсі зарубіжної літератури. Аналізуючи вибраний для дослідження матеріал, застосували описовий, типологічно-порівняльний, частково контекстуальний та біографічний методи.

Виклад основного матеріалу

Історія створення казкових повістей про Алісині пригоди в Дивокраї та Задзеркаллі загальновідома, але важлива для подальшого сприйняття текстів школярами. Передісторія творів дає ключ для розуміння багатьох нюансів, починаючи від імені головної героїні – Аліса.

Перша книга з'явилася після прогулянки Темзою в компанії віце-канцлера Оксфордського університету та його трьох доньок, одна з яких – Аліса – попросила записати для неї імпровізовану історію. Згодом з'явилося продовження чудернацьких пригод. Так світову літературу поповнили дві надзвичайно популярні книги для дитячого (і не тільки) читання: «Алісині пригоди в Дивокраї» (*Alice's Adventures in Wonderland*, 1865; зазвичай використовують скорочену назву «Аліса в Дивокраї» – *Alice in Wonderland*) та «Аліса в Задзеркаллі» (*Through the Looking-Glass*, 1871; також *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There*).

Уже на заголовних сторінках першої книги автор дає ключ для розуміння твору як синтезу фантазування, сновидної уяви, глибинних мислительних процесів, довготривалої пам'яті: «*Алісо, казку давніх*

днів / Сховай до сивини / В тім тайничку, де бережеш / Дитячі любі сні, / Немов прочанин квітку з піль / Своєї сторони!» (Аліса, 2018: 3).

Сюрреалістична поетика творів Льюїса Керрола знайшла відгомін у багатьох явищах масової культури (рок та попмузика, живопис, опера, балет, мода), кіноіндустрії (алюзії у фільмах і серіалах; численні анімаційні, теле- та кіноекранізації за мотивами повістей про пригоди Аліси, серед яких вирізняється фентезі-фільм Тіма Бертон 2010 р.), відеоіграх тощо. Окрему сторінку побутування творів Льюїса Керрола становлять ремінісценції в інших літературних текстах¹. Зрозуміло, що все перелічене уможливорює інтертекстуальне та інтерактивне вивчення повістей про Алісу в шкільному курсі літературної освіти, але є низка застережень щодо сприйняття цих текстів.

Неординарне мислення та фантазія письменника дали матеріал для роздумів літературознавцям, психоаналітикам і навіть неврологам. Безперечно, що вчителі-практики мусять опанувати наукові та методологічні напрацювання при підготовці до уроків про «Алісу». Відразу після виходу книг Льюїса Керрола відзначено їхній вплив на пам'ять, мову та свідомість. З плином часу та науково-технічним прогресом ці фактори набувають інших форм і змісту. Сьогоднішні школярі занурені в цифрові технології від народження. За теорією Штрауса–Гоува вони належать до покоління Альфа, яке цілком народилося в ХХІ ст. Серед дитячих розваг домінують електронні гаджети, соціальні мережі та потокові медіа. Представники покоління Альфа тотально цифрофізовані, їхня свідомість відмовляється сприймати, що колись не було інтернету – головного каналу комунікації. Їм властива полідіяльність і нетерплячість, вони очікують результат відразу після натискання кнопки. Ці та багато інших аспектів потрібно враховувати й у викладанні літератури. Оскільки сьогодні майже кожен має доступ до інформації, накопичення знань не гарантує успіху. Захопити увагу сучасних школярів можна шляхом активації їхніх креативних здібностей – вигадувати, моделювати, висувати гіпотези тощо. Такі підходи передбачає STEM-освіта та інтерактивні технології.

¹ Програма з української літератури містить твір Галини Малик «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії». ТЛ: повість-казка. МК: фільм «Аліса в Країні Див» (2010). Можливість інтегрованого уроку.

Сприйняття історії про неймовірні пригоди Аліси корелює, як вже було зазначено, з проблемами пам'яті, мови та свідомості. Задовго до появи технологій, що уможливили проникнення в таїни людського мозку, талант письменника й математика дозволив зазирнути в його лабіринти шляхом інтелектуальної мовно-логічної гри. Керрол створив вигаданий світ, який дорівнює віртуальному (ця властивість тексту, очевидно, посприяла створенню численних відеоігор і квест-локацій).

Alice in Wonderland (2010) – action-adventure за фільмом Тіма Бертона (офіційні скріншоти)

Сьогодні феномен віртуальної реальності досліджують із позицій антропології, соціології, інженерної психології переважно в аспекті оцінювання його впливу на людину.

Поряд із віртуальною розрізняють доповнену та змішану реальності. Принципова відмінність полягає в тому, що віртуальна конструює новий (штучний) світ, доповнена лише вносить певні штучні елементи в сприйняття реального світу, а змішана поєднує віртуальний та реальний світи в єдиний простір. Інтерактивність – важлива особливість віртуальної реальності, бо вона може взаємодіяти з іншими реальностями, у тому числі й тією, що її створює.

При вивченні творів Льюїса Керрола в школі дієвим буде саме інтерактивний підхід. У програмах минулих років твір «Аліса в Країні Див» був рекомендований для учнів 5 класу. Зауважимо, що в різних програмах є розбіжності в назві твору, зумовлені різними перекладами та виданнями¹. Тільки нескороченої книги «Аліса в Дивокраї» сьогодні є шість перекладів українською (Г. Бушина, В. Корнієнко, В. Панченко, В. Наріжна з оригіналу, П. Таращук, О. Пилипенко за посередництвом іншого перекладу).

¹ У різних виданнях одного й того самого перекладача є різні назви. Наприклад, у перекладі В. Корнієнка (рекомендований для шкільного вивчення) книга виходила під назвами «Аліса в Країні Див» (Київ, 2001), «Алісині пригоди у Дивокраї» (Тернопіль, 2006), «Аліса у Дивокраї» (Київ, 2018).

Модельні програми передбачають вивчення згаданого твору в 5 або 6 класах у варіативному компоненті¹. У різних програмах казка Льюїса Керрола міститься в різних рубриках. Є. Волощук розташовує «Алісу» в розділі «Дивні мандрівки й відкриття душевних скарбів» для 6 класу поряд із творами для вибору, паралельного вивчення та зіставлення: Жуль Верн, «П'ятнадцятирічний капітан» (уривки). Роберт Льюїс Стівенсон, «Чорна стріла» (уривки) (https://osvita.ua/doc/files/news/830/83089/Zar_lit_5-6-kl_Voloshchuk_14_07.pdf). У модельній програмі групи авторів (Н. Богданець-Білоskalенко, В. Снегір'ова, О. Фідкевич) твори на вибір Е. Т. А. Гофмана «Лускунчик і Мишачий король» та Льюїса Керрола «Аліса в Країні Див» віднесено до рубрики «Реальність і вигадка в художній літературі». При вивченні твору англійського письменника учні мусять звернути увагу на такі аспекти: «Аліса, світ її уяви та захопливі пригоди. Персонажі, які оточують героїню. Елементи казки і гри у творі. Ідея творчого ставлення до життя» (<https://drive.google.com/file/d/1ITKX2EMG3Y6YHGJQvBQGCaigiddKPj/view>).

У модельній програмі «Школа радості» (2021) повість про Алісу вміщено в тематичному розділі «Сила творчої уяви» для 5 класу на вибір із казкою Е. Т. А. Гофмана «Лускунчик і Мишачий король». У випадку вибору твору Льюїса Керрола рекомендовано зосередитися на таких проблемах: «Образ Аліси, світ її уяви та захопливі пригоди. Персонажі, які оточують героїню. Особливості художньої мови твору. Ознаки казки. Утілення ідеї особистої свободи, вільного мислення й творчого ставлення до життя» (<https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmieemuTyXWO2wcaGO22ME-lIEh/view>). Запропоновано види діяльності: створення постера або колажу за прочитаним твором, висловлення в цифровому середовищі (наприклад, чат, блог, сторінка в соцмережі тощо).

2022 р., попри критичні обставини, вийшло друком кілька підручників для 5 класу різних авторів, які мають електронні версії. Усі вони побудовані на основі програми авторського колективу (О. Ніколенко та ін.), містять фрагменти художніх текстів, інформаційний блоки, після кожного з яких запропоновано запитання

¹ Повість-казка «Аліса в Задзеркаллі» міститься в списках творів для додаткового читання. Учитель може обрати її для уроків позакласного читання чи уроків із резервного часу.

для перевірки засвоєного матеріалу. Після художніх текстів також подано завдання та запитання; узагальнення знань передбачено в результаті прочитання всіх уривків. Під різними рубриками пропонують завдання, спрямовані на активацію репродуктивної, пошукової діяльності, на розвиток мислення й творчості, завдання для співпраці. Пояснено літературознавчі терміни.

Методичні розробки практиків враховують, з одного боку, вікові можливості учнів, з іншого – ігровий та креативний потенціал творів Льюїса Керрола. Наприклад, Л. Гавриленко розробила літературну вікторину (<https://www.youtube.com/watch?v=fijz6fROL-M>); Т. Попова – інтегровану інтелектуальну гру (http://metodportal.com/sites/default/files/mp/017/12/62189/scenarij_integrovana_literaturna_gra__storinkamy_alisy.pdf). У мережі розміщено чимало конспектів уроків учителів-практиків, що містять ілюстративний матеріал, передбачають репродуктивну та творчу діяльність школярів.

Сучасне освітнє середовище спонукає розглядати літературний твір не тільки як текст, але й як медіатекст. Використання ІКТ при вивченні творів Льюїса Керрола, зокрема його повісті-казки «Аліса у Дивокраї», враховано у формулюванні очікуваних результатів навчання, коли учень «записує власні міркування про прочитані твори та інформацію про них з інших джерел (зокрема цифрових), створюючи постер за прочитаним твором; висловлюється в захищеному цифровому середовищі щодо проблем, які порушуються у художніх творах» (<https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmieemuTyXWO2wcaGO22ME-UEh/view>).

Надійним кіберпростором і водночас потужним інтернет-ресурсом є освітні платформи, незамінні не тільки в умовах дистанційного та змішаного навчання, але й очного. Сьогодні в Україні чимало цифрових можливостей для проведення уроків, створення конспектів, здійснення опитувань. Популярними платформами для дистанційного навчання стали Classroom, Meet, Zoom тощо. Для досягнення оптимальних результатів у певній освітній галузі (зокрема й мовно-літературній) необхідні спеціалізовані ресурси. Досвідчені педагоги рекомендують доповнювати матеріал друкованого підручника інтерактивними записами і посиланнями на цифрові медіа, створюючи в такий спосіб синтетичне освітнє середовище.

Колективом під керівництвом Ольги Ніколенко створено онлайн-платформу до підручника «Зарубіжна література. 5 клас» (2021) «Друзі Полліанни» (<https://www.academia-nikolenko-5klas.com.ua/>). «Алісу у Дивокраї» можна почитати (розділ «Електронна хрестоматія»), послухати («Аудіохрестоматія»), подивитися («Мультимедійні презентації»). Ресурс також має розділи «Експрес-урок» та «Відеохрестоматія», де «Аліса» ще не представлена.

У підручнику зарубіжної літератури для НУШ Олени Ісаєвої та Жанни Клименко (2022) подано QR-код до аудіохрестоматії, а також учням рекомендовано прослухати твір «Аліса в Країні Див» для розвитку уяви (https://pidruchnyk.com.ua/1690-5_zarlit_isaeva.html).

У підручнику Н. Кодоб'янської, Л. Удовиченко, В. Снегірьової (2022) також розміщено QR-код для читання онлайн про подальші пригоди Аліси https://pidruchnyk.com.ua/1691-5_zarlit_kadobianska.html.

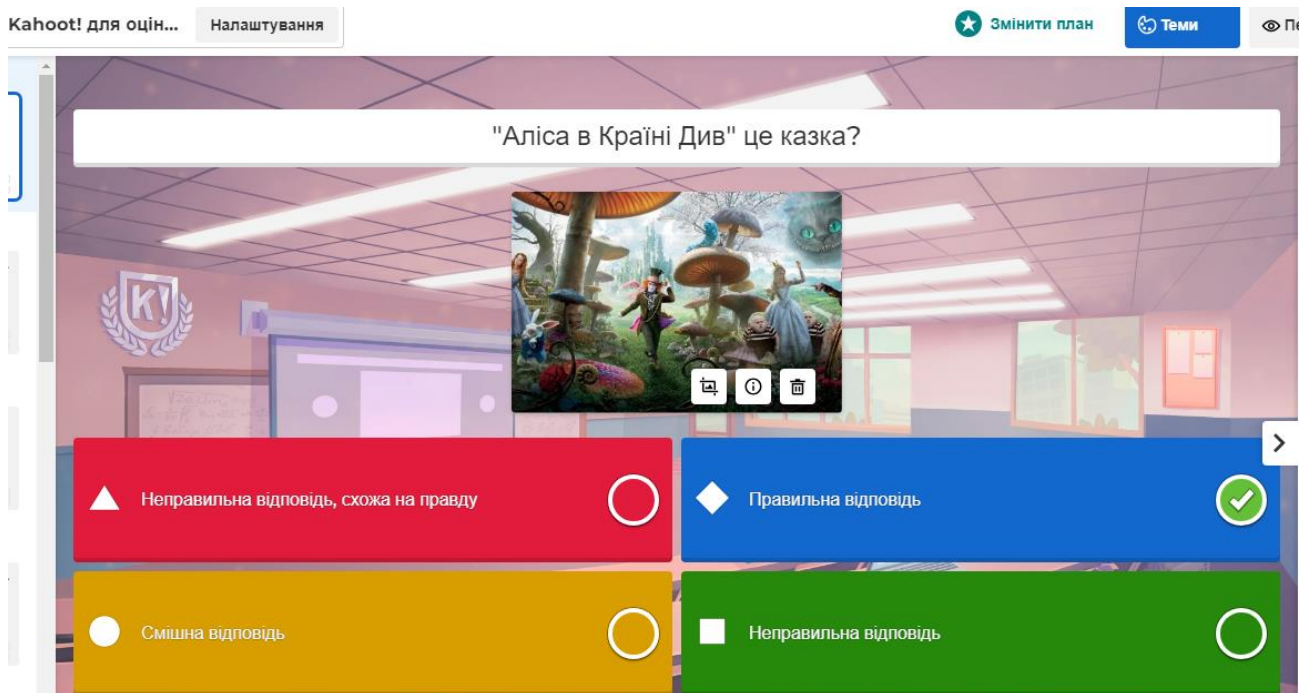
Послухати скорочений варіант книги можна на ютуб-каналі «Укрліб» (<https://www.youtube.com/watch?v=0oxNwwwj2Ow>) та вебресурсі «Аудіокниги онлайн» (<https://4read.org/402-ljuyis-kerol-alsa-v-krayin-chudes.html>).

Учителі-практики пропонують онлайн обговорення та дискусії. В інтернет-просторі є також презентації, постери, відеозаняття (наприклад, цикл уроків Лесі Сич: <https://www.youtube.com/watch?v=OKt8iCqETjs>, <https://www.youtube.com/watch?v=u-pn7pIDdzA>; матеріали Наталії Рудніцької: <https://www.youtube.com/watch?v=JflmcwAyE6Y>; Наталії Бондарчук: https://www.youtube.com/watch?v=eK_xZCzWRpE), окремі практичні завдання для учнів. Перегляд яскравого і розмаїтого ілюстративного матеріалу – котроїсь із численних кіноверсій, мультфільмів дають можливість активізації візуального сприйняття творів Льюїса Керрола.

Подібний матеріал зараз особливо актуальний, тому що учні мають можливість скачати його на різні гаджети і читати, слухати,

передивлятися, виконувати завдання навіть в умовах відсутності світла або під час повітряної тривоги. Цінним є й те, що твори англійського письменника й математика можуть бути цікавими не тільки для школярів, але й для дорослих, тому їх можна сприймати в колі цілої родини.

Цифрові технології прислужаться у виконанні різних завдань: створення кросворду, схеми подорожі Аліси, фанфіка або коміксу, участь у відеогрі, підбір відеоматеріалу тощо. Продуктивним на уроці вважаємо застосування навчальної платформи «Kahoot!», за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевірку знань здобувачів освіти різних рівнів через онлайн-тестування. Отримати доступ до неї можна через вебпереглядач або однойменний додаток у Google Play або App Store. Описаний досвід стимулює конвергенцію фізичного й віртуального середовища в навчальній практиці, збагачує форми й методи засвоєння матеріалу.

Використання ІКТ в інтегрованому підході до вивчення казок Льюїса Керрола продуктивне й у міждисциплінарній парадигмі. Насамперед зв'язок з англійською мовою – робота з оригіналом та різними перекладами. Зважаючи на вік учнів, можна звернути увагу на розбіжності в іменах персонажів у перекладах Г. Бушиної (Аліса в Країні Чудес, 1960) та В. Корнієнка (Аліса в Дивокраї, 2001).

Персонаж в оригіналі	У перекладі Галини Бушиної	У перекладі Валентина Корнієнка
<i>Dodo</i>	Індик, який пропонує гру політичні гонки	Додо, який пропонує гру Гасай-Коло
<i>Caterpillar</i>	Гусениця	Гусінь
<i>Cheshire Cat</i>	Кіт Сміюн	Чеширський Кіт
<i>Hatter</i>	Капелюшник	Капелюшник
<i>March Hare</i>	Солоний заєць	Шалений заєць
<i>Dormouse</i>	Вовчок	Сонько-Гризун
<i>Queen of Hearts</i>	(Чирвова) Королева	Королева (чирвова)
<i>Mock-Turtle</i>	Фальшива Черепаха	Казна-Що-Не-Черепаха
<i>Pigeon</i>	Голубка	Горлиця

Порівняльна таблиця власних назв у перекладах Г. Бушиної (Аліса в Задзеркальній країні, 1960) та В. Корнієнка (Аліса в Задзеркаллі, 2001).

Персонаж в оригіналі	У перекладі Галини Бушиної	У перекладі Валентина Корнієнка
<i>Tweedledee</i>	Близнюк	Круть
<i>Tweedledum</i>	Близняк	Верть
<i>Humpty Dumpty</i>	Хитун-Бовтун	Шалам-Балам
<i>W. Knight</i>	Білий Вершник	Білий Лицар
<i>Messenger</i>	Гейха	Салений Саєць
<i>Aged man</i>	Дід	Дідусь
<i>Daisy</i>	Маргаритка	Стокротка
<i>Haigha</i>	Гінець	Хтось
<i>“Lily”</i>	Півник	Тигрова Лілея
<i>Tiger-lily</i>	Лілі	Крихітка Луї
<i>Hatta</i>	Гатта	Кап-Ель-Юшник
<i>Frog</i>	Жаба	Жабун
<i>Crow</i>	Ворона	Крук
<i>R. Queen</i>	Червона Королева	Чорна Королева
<i>R. King</i>	Червоний Король	Чорний Король
<i>R. Knight</i>	Червоний Вершник	Чорний Лицар

Перекладознавчі аспекти діалогії про Алісу – тема не одного дослідження. Оксана Дзера відзначає, що серед праць, присвячених теорії та критиці перекладів дитячої літератури, «Аліса» видається абсолютним лідером (2007: 111). У власній розвідці науковиця простежує методи перекладу поетичних елементів казкових повістей з огляду на цільового читача.

Першу україномовну книжку про Алісу склали прозові переклади Г. Бушиної та поетичні Л. Горлача. Г. Бушина орієнтувалася на широку аудиторію «молодшого шкільного віку» й, відповідно, пішла шляхом докладного пояснення дивовиж, водночас спростивши насичену парадоксами мову оригіналу. Такого ж принципу дотримувався Л. Горлач, перетворивши поетичні переклади на дитячі забавлянки.

В україномовній адаптації В. Корнієнка вміщено кілька віршів у його перекладі, але більшість – це переклади М. Лукаша в редагуванні І. Малковича. Обидві книги неодноразово виходили у видавництві «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». Автори перекладу (кожен мав певний напрям та об'єм праці) по-своєму одомашнювали чужоземний текст. Примітно, що в сцені розмови Аліси й Білої та Чорної Королеви маємо виразну алюзію на саме видавництво І. Малковича. Порівняймо оригінал і версію «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГІ».

“She’s all right again now,” said the Red Queen. “Do you know Languages? What’s the French for fiddle-de-dee?”

“Fiddle-de-dee’s not English,” Alice replied gravely.

“Who ever said it was?” said the Red Queen.

Alice thought she saw a way out of the difficulty this time. “If you’ll tell me what language ‘fiddle-de-dee’ is, I’ll tell you the French for it!” she exclaimed triumphantly.

But the Red Queen drew herself up rather stiffly, and said “Queens never make bargains”.

Адаптований текст:

– *Ось тепер вона знову безпечна, – сказала Чорна Королева. – Чужі мови знаєш? Як буде по-французькому «Абаба-аль-амага»?*

– *Це не наше слово, – поважно мовила Аліса.*

– *А хто каже, що наше? – відказала Чорна Королева.*

Аліса вирішила, що цього разу голими руками її не візьмуть.

– *Якщо ви скажете, з якої мови «Абаба-аль-амага», то я скажу як це буде по-французькому! – переможно вигукнула вона.*

Та Чорна Королева лише гордовито випросталася і заявила:

– *Королеви до торгу не опускаються! (Аліса 2020: 134).*

Певна річ, що пояснювати школярам середнього віку перекладацькі нюанси не видається можливим (хіба обмежитися порівнянням власних імен – див. таблиці вище). Це швидше можна робити на уроках англійської мови в старшій школі, на заняттях із перекладу у вищій школі. Текст «Аліси» в цьому плані дуже вдячний.

Пропонований школярам літературний матеріал дозволяє проводити міждисциплінарні паралелі з історією (ознаки вікторіанської доби та її звичаїв), з різними видами мистецтв (живопис, графіка, музика, кіно, анімація), фізикою (характеристики часу і простору, особливості руху; існує фізичне явище «кільця Аліси»). Професор математики Чарльз Доджсон, який писав під іменем Льюїс Керрол, наповнив тексти «Аліси» алгебраїчними й геометричними алюзіями, виразивши в такий спосіб власне скептичне ставлення до новітніх ідей. Очевидно, що зашифровані ним складні логічні метафори будуть мало зрозумілі для учнів раннього віку, але якраз математика забезпечила «Алісі» інтерес читачів різних категорій. Утрудненим для дитячого сприйняття є й медичний контекст твору. Але студентів і вчителів такі знання потрібні, враховуючи психолого-педагогічні вимоги. «Синдром Аліси в країні див» – неврологічний стан, пов'язаний зі знаменитими метаморфозами Аліси, яка то зменшувалася, то виростала. Цей синдром характеризують порушення візуального сприйняття людиною власного тіла та його частин, коли об'єкти здаються меншого розміру (мікросоматогнозія) або більшого (макросоматогнозія). Дослідження в галузі медицини вказують на ймовірні причини таких відхилень, зокрема мігрень. Щоденник Керрола фіксує, що письменник потерпав від цієї недуги. Дехто навіть вважає, що він описав власні галюцинації.

Терміном «ефект Чеширського кота» називають бінокулярний розлад, що виникає, коли одне око фіксуємо на нерухомому об'єкті, а інше помічає те, що рухається. Коли мозок зосереджується на об'єкті, що рухається, нерухомих об'єкт з другого ока просто зникає, як і герой Керрола. Зрештою, така інформація може бути цікавою й для учнів.

Вивчення творів «Аліса у Дивокраї» та «Аліса в Задзеркаллі» з використанням цифрових технологій та врахуванням основ медіаграмотності має потужний компетентнісний потенціал. Описані в модельній програмі напрями розвитку компетентностей під час опанування навчального предмета «Зарубіжна література» (Додаток

1: <https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmueemuTyXWO2wcaGO22ME-UEh/view>) у конкретному застосуванні до аналізованих текстів поділяємо на два рівні – змісту (внутрішній) та сприйняття (зовнішній). Проілюструємо кількома найбільш виразними прикладами.

Математична компетентність передбачає вміння установлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію, логічно обґрунтовувати висловлену думку. Льюїс Керрол наскрізно в розповіді про Алісині пригоди порушує звичну логіку. Текст насичений різноманітними математичними задачами й головоломками, що інклінують до відомих наукових теорій. Услід за Алісою читачі спостерігають це на текстовому (внутрішньому) рівні і разом із героїнею змушені шукати пояснення, логічно викладаючи власні думки про прочитане в комунікації з іншими (зовнішній рівень).

Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, які полягають у вмінні висувати гіпотези, описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів; спостерігати, аналізувати, здійснювати мовні експерименти, досліджувати мовні й літературні тексти/явища, віднесемо до смислових, відображених у тексті. Аліса постійно це робить. Використання сучасних технологій (зокрема цифрових) для розширення кола читання художньої літератури – це вже зовнішній (читацький) рівень.

Інноваційність – уміння презентувати власні ідеї та інноваційні погляди зрозуміло й грамотно, вдаючись до прикладів і цитат – щораз демонструє Аліса (рівень тексту). Мобілізація ресурсів (зокрема нематеріальні та цифрові) – читацький (зовнішній) рівень сприйняття й презентації тексту.

Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає вміння використовувати різні види сприймання художніх текстів для пізнання та естетичного задоволення. Алісі постійно доводиться слухати вірші або ж читати самій. Зазвичай Льюїс Керрол робить пародії на англійські тексти XIX ст., переважно шкільні чи дидактичного спрямування, хоча є серед них і популярні тогочасні романи. Аліса демонструє вікторіанську чемність, слухняно вислуховуючи співрозмовників, іноді вступаючи в обговорення текстів. Це змістовий (внутрішній) рівень. На зовнішньому рівні

читачі мусять навчитися висловлювати власні думки про прочитане в безпечному інформаційному просторі. Школярі навіть можуть повчитися розпізнавати маніпулятивні технології й протистояти ним на прикладі Алісиної комунікації з іншими.

Набуття передбачених програмою компетентностей при вивченні діалогії про Алісу інтегруються в кінцевому результаті в загальнокультурну компетентність сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані літературою, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду, створювати тексти/медіатексти з вираженням власних ідей, досвіду та почуттів.

Наукова новизна

полягає в узагальненні методичних підходів до вивчення творів Льюїса Керрола на методологічному рівні з урахуванням основ медіаграмотності та в пропозиції інноваційних прийомів.

Висновки

Твори Льюїса Керрола про Алісину пригоди викликають інтерес у читачів різного віку. Грунтуючись на мовно-логічних загадках, тексти «Аліси» відображають таємниці мови й мислення, стимулюють когнітивні процеси та приносять естетичну насолоду. У шкільному вивченні дають можливість вчителю застосовувати розмаїтій методико-педагогічній інструментарій, розвивати різні компетентності учнів, зокрема безпечно поводитися в інтернет-просторі та комунікувати в цифровому середовищі.

Фантастична поетика текстів у поєднанні з насиченим науковим фактажем виводять на проблему розмежування вигадки/правди в художньому творі. Побутування «Аліси» в численних ігрових формах кіберпростору посилює ефект двоплановості – фантастика в тексті, віртуальне середовище зовні.

Література

- Дзера, О. (2007). Методи перекладу поетичних уривків із «Аліси в Країні Чудес»: орієнтація на цільового читача. *Іноземна філологія*, 119, 111–118.
- Керрол, Л. (2018). *Аліса в Дивокраї*. Київ: Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».
- Керрол, Л. (2020). *Аліса в Задзеркаллі*. Київ: Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Ніколенко, О. (2013). У світі фантазій Аліси: культурологічний аналіз повісті Льюїса Керрола «Аліса в Країні Див». *Всесвітня література в сучасній школі*, 4, 10–29.

Орлова, О. (2013). Система уроків з вивчення казки Льюїса Керрола «Аліса в Країні Див»: [конспекти уроків]. *Зарубіжна література в школах України*, 12, 53–61.

Пінчук, О., Лупаренко, Л. (2022). Дидактичний потенціал використання цифрового контенту з доповненою реальністю. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 63, 39–57.

The Project Gutenberg eBook of Through the Looking-Glass, by Charles Dodgson, AKA Lewis Carroll. URL: <https://www.gutenberg.org/files/12/12-h/12-h.htm>

References

Dzera, O. (2007). Metody perekladu poetychnykh uryvkiv iz «Alisy v Kraini Chudes»: oriientatsiia na tsilovoho chytacha [Methods of translation of poetic passages from "Alice in Wonderland": targeting the target reader]. *Inozemna filolohiia*, 119, 111–118 (in Ukrainian).

Kerrol, L. (2018). *Alisa v Dyvokrai* [Alice in Wonderland]. Kyiv: Vydavnytstvo «A-BA-BA-HA-LA-MA-HA» (in Ukrainian).

Kerrol, L. (2020). *Alisa v Zadzerkalli* [Alice in the Looking Glass]. Kyiv: Vydavnytstvo «A-BA-BA-HA-LA-MA-HA» (in Ukrainian).

Nikolenko, O. (2013). U sviti fantazii Alisy: kulturolohichniy analiz povisti Liuisa Kerrola «Alisa v Kraini Dyv» [In Alice's Fantasy World: A Cultural Analysis of Lewis Carroll's Alice in Wonderland]. *Vsesvitnia literatura v suchasni shkoli*, 4, 10–29 (in Ukrainian).

Orlova, O. (2013). Systema urokov z vyvchennia kazky Liuisa Kerrola «Alisa v Kraini Dyv»: [konspekty urokov] [The system of lessons for studying Lewis Carroll's fairy tale "Alice in Wonderland": (lesson notes)]. *Zarubizhna literatura v shkolakh Ukrainy*, 12, 53–61 (in Ukrainian).

Pinchuk, O., Luparenko, L. (2022). Dydaktychnyi potentsial vykorystannia tsyfrovoho kontentu z dopovnenoiu realnistiu [Didactic potential of using digital content with augmented reality]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 63, 39–57 (in Ukrainian).

The Project Gutenberg eBook of Through the Looking-Glass, by Charles Dodgson, AKA Lewis Carroll. URL: <https://www.gutenberg.org/files/12/12-h/12-h.htm> (in English).

Tereza Levchuk, Viktoriia Sokolova. Interactive Learning of Foreign Literary Classics: Lewis Carroll's Dilogy about Alice. The fantastic diptych by English writer, mathematician, and philosopher Lewis Carroll about *Alice in Wonderland* and *Through the Looking-Glass* is recognized as a classic of world

literature, intended not only for children but for adults as well. This duality (and even more – multilayeredness) reveals itself on different levels of the text and its reception. The relevance of this research is determined by the necessity to expand the methodology of interpreting Lewis Carroll's works in the context of the digital environment, taking into account the requirements of media literacy. The study **aims** to analyze and develop interactive teaching methods for studying Lewis Carroll's diptych about Alice within the school course of foreign literature. **Methods:** descriptive, typological-comparative, partly contextual and biographical.

Results. Relevant sections of school programmes and textbooks as well as diverse digital content dedicated to Lewis Carroll's fairy tales «Alice's Adventures in Wonderland» and «Through the Looking-Glass» have been analyzed. The author has created an imaginary world, the virtuality of which is being doubled in the modern cyberspace. Today, the teacher's objectives include not only teaching text/media text analysis but also developing media literacy skills. The material of «Alice» provides an opportunity to explain essential concepts for understanding the nature of art, such as imagination/reality. Emphasis is placed on the interdisciplinary potential of studying Carroll's works (Mathematics, Physics, History, Geography) and intermedial aspects (animation, cinema, music, painting). The use of digital technologies for mastering «Alice» can be divided into two categories: passive perception of the material – video material, multimedia presentations, audio anthologies, and knowledge application and assessment – creating a poster or collage based on the work, publishing a post in the digital environment (chat, blog, social media page), crossword puzzles, mapping Alice's journey, fan fiction or comics, participation in a video game, selection of video materials, etc. The use of the educational platform «Kahoot!» is offered to conduct interactive lessons and assess the knowledge of learners at different levels through online testing. **Conclusions.** The study of Lewis Carroll's diptych about Alice and her incredible adventures in the school course of literature promotes the development of the core competencies specified in educational standards, stimulates students' cognitive abilities, and enhances their media literacy skills.

Key words: foreign literature, fairy tale, virtuality, media literacy, digital environment, competency-based approach

Левчук Тереза Петрівна – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-0277-3280>; tereza.levchuk@eenu.edu.ua

Соколова Вікторія Альбертівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-3682-9406>; sokolovavic@gmail.com